

Klant, Kennis, Keten, Kapitaal

Onderzoek naar technologie en innovatie
in de technologische industrie

Vereniging FME-CWM, Zoetermeer, november 2009

Geert Huizinga, afdeling Beleid, hoofd Technologie & Innovatie

Theo van den Hoven, beleidsadviseur Economie & Onderzoek

Telefoon: 079 – 353 11 00

www.fme.nl

© Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag zonder bronvermelding worden gekopieerd, gedownload, vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier.

Inleiding

Ondanks dat de wereldhandel in 2009 sterk is gedaald, blijft de technologische industrie investeren in R&D en innovatie. Van de bedrijven die hebben deelgenomen aan dit onderzoek – ‘Klant, Kennis, Keten, Kapitaal’ – geeft 81% aan dat hun R&D-budget voor dit jaar gelijk is gebleven of zelfs is toegenomen. De noodzaak dat ook de overheid blijft investeren in excellent onderwijs en onderzoek wordt hiermee onderstreept. De potentiële economische groei mag immers niet stagneren door bezuinigingen op onderwijs en onderzoek.

Bedrijven in de technologische industrie opereren in niches op de internationale markt. Driekwart van de bedrijven exporteert. De concurrentie is hevig. De ambitie om te investeren in R&D en innovatie blijft daarom de komende jaren onverminderd groot. Om die innovaties te realiseren bestaat bij de bedrijven een grote behoefte aan financiering. Dat blijft echter een knelpunt. De ambitie om tot de wereldtop te behoren moet worden vastgehouden. Daarom moet de overheid blijven investeren in excellent onderwijs en onderzoek.

De technologische industrie levert direct en indirect vele oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken, onder andere op het gebied van duurzaamheid, veiligheid en gezondheid. Juist ten tijde van fragiele economische groei moet ook de overheid investeringen uitlokken en stimuleren. Om innovatie en verduurzaming te versnellen, moet de overheid fanatiek optreden als ‘launching customer’.

Dit onderzoek toont aan dat de technologische industrie een duidelijke focus op R&D en innovatie houdt. Bedrijven blijven daarmee investeren in de toekomst. Want alleen dan kunnen we ons blijven onderscheiden en onze internationale concurrentiepositie versterken.

Belangrijkste resultaten

De technologische industrie anno 2009

FME vertegenwoordigt ruim 2.750 bedrijven uit de technologische industrie.

Gezamenlijk hebben zij 260.000 mensen in vaste dienst en een jaarlijkse omzet van 84 miljard euro, waarvan 60% bestaat uit industriële export.

Dit onderzoek heeft zich gericht op deze achterban, de technische groothandel is buiten beschouwing gelaten. Het merendeel van de geënquêteerde bedrijven valt binnen het mkb (tot 150 werknemers).

De belangrijkste kenmerken van de technologische industrie:

- Een duidelijke klantfocus is voor meer dan de helft (58%) van de bedrijven een dominante factor in de gevoerde bedrijfsstrategie. Dit onderstreept het belang dat wordt gehecht aan een sterke relatie met de klant. De kostenfocus speelt een ondergeschikte rol.
- De bedrijven binnen de technologische industrie zijn actief in niches op de wereldmarkt. Driekwart van de bedrijven exporteert. Uit macro-economische cijfers blijkt dat Europa een belangrijkste afzetmarkt is en dat een kwart van de omzet op de mondiale markt wordt gerealiseerd. Voor 19% van de bedrijven vormt de nationale markt het afzetgebied.
- De verwachtingen over de marktontwikkeling voor de komende twee jaar zijn divers. Bijna de helft van de bedrijven (44%) geeft aan dat de afzet de komende twee jaar ongeveer stabiel zal blijven. Meer dan een kwart (28%) verwacht een groei van maximaal 15% te kunnen realiseren, maar daar staat tegenover dat 18% hetzelfde percentage aan krimp verwacht. Kortom, de te verwachten ontwikkelingen op de afzetmarkt zijn zeer fragiel.
- Bedrijven achten hoogwaardige kwaliteit van producten en dienstverlening als de belangrijkste factor voor het versterken van de concurrentiepositie van de technologische industrie. Het gaat daarbij om de combinatie van kwaliteit (88%) en dienstverlening (86%). Het vermogen om producten op klantspecificatie te kunnen leveren in een mondiale markt is voor 77% van de bedrijven essentieel.

- De bedrijven hechten veel belang aan R&D en innovatie. Gemiddeld wordt 5,3% van de omzet besteed aan R&D. Ondanks de economische situatie is bij de helft van de bedrijven het R&D-budget voor 2009 gelijk gebleven aan dat van het voorgaande jaar. In ruim 30% van de bedrijven is het budget zelfs toegenomen. Ook het aantal R&D-medewerkers is gestegen en zal in 2010 nog verder toenemen naar gemiddeld 6,9 R&D-medewerkers per bedrijf. Dit komt neer op gemiddeld 1 R&D-medewerker per 15 medewerkers.

Innovatie en activiteiten voor productiviteitsontwikkeling

- Om productiviteitsverbetering te realiseren, ondernemen bedrijven diverse activiteiten. Het investeren in productinnovatie wordt door 72% belangrijk tot zeer belangrijk genoemd. Het optimaliseren van organisatiestructuren en -processen wordt door 62% van de respondenten aangegrepen om de productiviteit te verbeteren. Een andere belangrijke factor is het investeren in upgradering en flexibilisering van personeel (55%).
- Bedrijven met een klantfocus onderstrepen het belang van procesinnovatie om de productiviteit te verhogen.
- Het investeren in machines, installaties en informatietechnologie wordt door bijna de helft (46%) van de ondernemers als belangrijk instrument gezien om de productiviteit te verhogen. Bedrijven waarbij de strategie gericht is op kostenreductie, hebben in verhouding meer focus op het optimaliseren van organisatieprocessen. Ook overweegt deze groep bedrijven in verhouding vaker in machines te investeren. Bij bedrijven met een duidelijke klantfocus domineert het investeren in upgradering en flexibilisering van het personeel. Productinnovatie is in verhouding meer dominant in de focus van bedrijven waarbij productleiderschap de dominante bedrijfsstrategie vormt.

Trends en ontwikkelingen voor de komende periode

- Als het gaat om productinnovatie ligt het accent de komende vijf jaar op het ontwikkelen van nieuwe producten (58%). Daarnaast geeft 18% aan nieuwe diensten te ontwikkelen. In 37% van de gevallen zal ook worden geïnvesteerd in de ontwikkeling van producten die al op de markt zijn, maar nieuw voor het bedrijf. In het geval van diensten gaat het om 11%.
- Om de organisatieprocessen de komende vijf jaar te optimaliseren en te vernieuwen, wordt ingezet op de ontwikkeling van nieuwe logistieke processen (37%). Het belang om nieuwe methoden voor de ondersteunende processen te ontwikkelen is met 35% nagenoeg even belangrijk. Ten slotte geven bedrijven (31%) aan ook de primaire processen voor de productie of de te leveren diensten verder te ontwikkelen.
- Flexibilisering van personeel is een belangrijk aandachtsg gebied voor bedrijven in de technologische industrie, die daar dan ook de komende vijf jaar volop aandacht zullen besteden. Ruim de helft van de bedrijven geeft aan aandacht te zullen geven aan het variabel inzetten van personeel. Daarnaast zal worden geïnvesteerd in projectmatig werken (27%) en zelfsturende teams (27%).
- Het verbeteren van kostenstructuur en leverbetrouwbaarheid staat bij vier op de tien bedrijven bovenaan het prioriteitenlijstje om de modernisering van de productie te realiseren. Doelen hierbij zijn het verlagen van de productiekosten respectievelijk het verkorten van de levertijden. Kwaliteitsverbetering blijft aandachtspunt voor één op de drie bedrijven. Het vergroten van de productiecapaciteit (8%) is nagenoeg geen aandachtspunt.
- Ruim 89% van de bedrijven ervaart één of meerdere knelpunten om nieuwe technologieën en/of organisatieconcepten te kunnen implementeren. Deze knelpunten liggen vooral op het personele vlak – zowel kennis en ervaring als beschikbare capaciteit – maar ook het gebrek aan financiële middelen vormen een obstakel.

Bekendheid Ecodesign

- Zes op de tien bedrijven (62%) geeft aan niet bekend te zijn met Ecodesign. Bijna één op de zes bedrijven geeft aan Ecodesign in min of meerdere mate toe te passen, slechts 3% doet dat structureel.
- De Europese richtlijn Ecodesign is bij 62% van de bedrijven niet bekend, terwijl 39% van de bedrijven nu inschat dat deze richtlijn mogelijk wél impact op de eigen producten heeft.
- De bedrijven die Ecodesign toepassen, geven aan dat aanzienlijke besparingen worden bereikt. In 69% van de bedrijven worden significante verbeteringen gerealiseerd. Zo worden nieuwe en verbeterde producten ontwikkeld (70%) en worden materiaal- en energiekosten bespaard (63%). Het gegeven dat het energieverbruik van het product zelf wordt verlaagd (64%), is een extra verkoopargument.

Regionale aspecten

- Bedrijven hechten groot belang aan de volgende drie regionale thema's: het ondersteunen van de samenwerking tussen bedrijven en beroepsopleidingen (55%), verlenen van vergunningen (50%) en het herstructureren van bedrijventerreinen (36%).
- Juist in het herstructureren van bedrijventerreinen zien de bedrijven een rol weggelegd voor gemeente (57%) en provincie (40%).
- Maar liefst 90% van de bedrijven vindt dat het verstrekken van innovatiesubsidies tot het takenpakket van de rijksoverheid behoort. Hetzelfde geldt voor stimuleren van duurzaam ondernemen (80%), optreden als 'launching customer' (75%) en stimuleren van ondernemerschap (66%).

Beschermingsvormen en open innovatie

- Opvallend is dat bijna driekwart van de bedrijven (74%) aangeeft dat de beste beschermingsvorm is doorgaan met innoveren om zo de voorsprong te behouden. Als de innovatie toch wordt beschermd, worden de volgende vier vormen veelvuldig gebruikt: geheimhouding (67%), vertrouwelijkheidsverklaringen (59%), merken (53%) en octrooien (53%).
- Tachtig procent van de bedrijven maakt geen gebruik van octrooien en licenties van andere partijen. Als dat wél gebeurt, gaat het in 16% van de gevallen om octrooien en/of licenties van buitenlandse eigenaren.
- In de technologische industrie kiezen bedrijven in toenemende mate voor open innovatie. Bedrijven geven aan een verschuiving te hebben doorgemaakt van zogeheten gesloten innovatieprocessen naar een meer open manier van innoveren. Zo geeft meer dan driekwart van de bedrijven (78%) aan dat een goed business model meer waard is dan het als eerste op de markt brengen van een innovatie. Bedrijven geven aan dat externe R&D veel toegevoegde waarde kan creëren. Samenwerking in het kader van innovatie met mensen buiten het eigen bedrijf is voor 85% van de bedrijven dagelijkse realiteit. Dit betreft vooral samenwerking met eindgebruikers en klanten. Verder wordt veelvuldig (67%) samengewerkt met toeleveranciers en afnemers in de keten. Ook hier blijkt het internationale karakter van de sector. Ruim de helft (52%) van de bedrijven geeft aan samenwerkingsverbanden te hebben met klanten en eindgebruikers in het buitenland.
- Opvallend is dat nog niet de helft van de bedrijven samenwerkt met hogescholen, universiteiten of kennisinstituten. Als er wordt samengewerkt met universiteiten, gaat het in een derde van de gevallen om buitenlandse universiteiten. Ruim één op de drie bedrijven (35%) geeft aan samen te werken met kennisinstituten als TNO, Deltares, ECN, NLR of Marin.

Overheidsmaatregelen

Gevraagd is naar de bekendheid met, het gebruik van en ervaringen met de stimuleringsregelingen die de overheid ter beschikking stelt om innovatie te ondersteunen en te bevorderen.

- De WBSO (Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelswerk) wordt door drie op de vier bedrijven (73%) gebruikt. Daarvan is 93% zeer tevreden.
- Van de bedrijven geeft 47% aan gebruik te maken van Syntens, waarvan 57% aangeeft positieve ervaringen te hebben.
- De waardebon om kennis in te kopen bij publieke of private kennisleveranciers, de innovatievouchers, wordt door 36% van de bedrijven gebruikt, waarvan ruim 62% tevreden is.
- Het InnovatiePrestatieContract is bedoeld voor meerjarige innovatietrajecten van groepen mkb-bedrijven. Eén op de acht (12%) zegt gebruik te hebben gemaakt van deze regeling. Tweederde is hierover tevreden.
- Van de Europese innovatieregelingen wordt slechts zeer beperkt gebruikgemaakt. Het Kaderprogramma staat met 6% bovenaan. Als het gaat om de ervaringen van de verschillende Europese regelingen slaat de balans in bijna alle gevallen door naar de negatieve kant. Alleen Eureka, met een gebruik van bijna 6% blijft steken op een tevredenheid van 50% van de gebruikers. De ervaringen van de regeling 'Research voor SME's' zijn in alle gevallen ver onder de maat.
- Bedrijven zien de noodzaak om op een aantal punten obstakels voor innovatie weg te nemen. Als het om kennis gaat, zal de aandacht moeten uitgaan naar het gericht inzetten van die kennis en naar gericht inzetten van de financiële middelen van kennisinstellingen (59%). Ook moet de kennisoverdracht en implementatie verder worden bevorderd (33%). Als het gaat om financiering, worden het belang van toegankelijke subsidieregelingen (49%) en de noodzaak van goede kredietregelingen voor het doen van investeringen (29%) nog eens onderstreept. Verder worden minder regelgeving (43%) en een lagere belastingdruk (33%) genoemd als belangrijke condities.

Financieringsbehoefte bij innovatie

- De financieringsbehoefte bij de bedrijven is zeer groot. Van de bedrijven ervaart 52% een knelpunt als het om financiering van innovatie gaat. Nog steeds is één op de drie bedrijven onvoldoende op de hoogte van de verschillende financieringsmogelijkheden.
- Nagenoeg alle bedrijven hebben de komende twee jaar behoefte aan financiering voor innovatie. De grootste groep bedrijven, ruim 73%, heeft behoefte aan financiering tot een half miljoen euro. De totale financieringsbehoefte van de mkb-bedrijven in de technologische industrie is 1,3 miljard euro.
- Van de bedrijven die een knelpunt in de financiering van innovatie ervaren, geeft 37% aan dat de ontwikkelingskosten een te groot beslag op het eigen werkkapitaal leggen.
- De overheid heeft diverse stimuleringsregelingen beschikbaar ter bevordering van kredietverlening aan bedrijven. Gevraagd is naar het gebruik, bekendheid en ervaringen van de verschillende regelingen. Het gebruik van het Innovatiekrediet (6%) is in de helft van de gevallen positief. De ervaringen met de andere regelingen zoals BBMKB, Groeifaciliteit en Garantie Ondernemingsfinanciering zijn matig tot zeer slecht. Deze regelingen wordt door ongeveer 5% van de bedrijven gebruikt.

Conclusies & Aanbevelingen

De productiviteit van de maakindustrie moet omhoog. Alleen dan kan de internationale concurrentiepositie worden gehandhaafd. Verbetering van het economisch groeipotentieel op de lange termijn door een verhoging van de productiviteitsgroei is een belangrijke doelstelling. Daarmee kan antwoord worden gegeven op de uitdagingen van de mondialisering, de vergrijzing en de snelle technologische vooruitgang.

Bedrijven in de technologische industrie hebben een duidelijke klantfocus en opereren in niches op de internationale markt. De concurrentie is hevig en de afzet zal de komende jaren gemiddeld genomen stabiel zijn met hier en daar een stijging. Om de concurrentiepositie te versterken, is een aantal zaken van groot belang. De drijfveer om te investeren in R&D en innovatie blijft de komende jaren onverminderd groot. Samenwerking met partners is voor bedrijven dagelijkse realiteit, vooral samenwerking met eindgebruikers en klanten. Aandacht voor de ketensamenwerking blijft ook de komende jaren een belangrijk thema. Om de innovaties en plannen te realiseren is er bij de bedrijven een grote behoefte aan financiering. Dat blijft echter een knelpunt. Driekwart van de bedrijven heeft een financieringsbehoefte van maximaal een half miljoen euro.

Kortom de Nederlandse maakindustrie moet, meer nog dan nu al het geval is, concurreren op basis van de geleverde toegevoegde waarde. Dit betekent dat bestaande productieprocessen steeds weer moeten worden verbeterd of zelfs compleet vernieuwd. Nieuwe producten worden ontwikkeld, vooral producten die nieuw zijn voor de markt. In beperktere mate worden ook nieuwe diensten ontwikkeld.

In de technologische industrie draait het om: **Klant, Kennis, Keten, Kapitaal.**

Klant

- De bedrijven binnen de technologische industrie zijn actief in niches op de wereldmarkt. Driekwart van de bedrijven exporteert. Uit macro-economische cijfers blijkt dat Europa een belangrijke afzetmarkt is en dat een kwart van de omzet op de mondiale markt wordt gerealiseerd. Voor 19% van de bedrijven vormt de nationale markt het afzetgebied. De verwachtingen over de marktontwikkeling voor de komende twee jaar zijn divers. Bijna de helft van de bedrijven geeft aan dat de afzet de komende twee jaar ongeveer stabiel zal blijven. Meer dan een kwart verwacht een groei van maximaal 15% te kunnen realiseren, maar daar staat tegenover dat 18% hetzelfde percentage aan krimp verwacht. Kortom, de te verwachten ontwikkelingen op de afzetmarkt zijn zeer onzeker. De noodzaak dat de overheid blijft investeren in kennis en innovatie is groter dan ooit. Nu is het moment om gezamenlijk een goede basis te leggen voor de toekomst. De potentiële groei mag door bezuinigingen niet stagneren. Juist ten tijde van fragiele economische groei verwacht de technologische industrie dat de overheid investeringen uitlokt, stimuleert en vasthoudt aan de ambitie om tot de top 5 in de wereld te behoren.

Kennis

- Productinnovatie is cruciaal voor de bedrijven in de technologische industrie. De komende vijf jaar zal voornamelijk worden geïnvesteerd in de ontwikkeling van producten: nieuw voor de markt (58%) en nieuw voor het bedrijf (37%). In de technologische industrie is daarom ook het belang van R&D en innovatie zeer groot. Ruim driekwart van de bedrijven (77%) geeft aan dat het, om in de mondiale markt te kunnen blijven concurreren, essentieel is om producten op klantspecificatie te kunnen leveren. Gemiddeld wordt 5,3% van de omzet besteed aan R&D. Ondanks de economische situatie geeft 31% van de bedrijven aan dat de komende jaren nog meer geïnvesteerd gaat worden in R&D en innovatie.

- Als het gaat om het moderniseren van de productie, is er niet één bepaald thema dat echt dominant naar voren komt. Accenten worden verschillend gelegd, afhankelijk van de bedrijfssituatie. Zo zullen bedrijven inzetten op verdere kostprijsverlaging, verbetering van de leverbetrouwbaarheid, kwaliteitsverbetering van producten en flexibilisering van de productie. De factoren prijs, levertijd en kwaliteit zijn onverminderd bepalend voor de modernisering van de productie en daarmee van groot belang voor het vergroten van de productiviteit en de concurrentiepositie van ondernemingen. De absolute noodzaak om organisatiestructuren en -processen te vernieuwen om de productiviteit te verhogen wordt bevestigd. De combinatie van personeelsontwikkeling, organisatievernieuwing en technologie-investering is complex, maar daarom niet van minder groot belang.
- Een overgrote meerderheid van de bedrijven ervaart knelpunten bij de implementatie van nieuwe technologieën en/of organisatieconcepten. De knelpunten liggen vooral op het personele vlak: kennistekort en capaciteitsgebrek. Ook het gebrek aan financiële middelen vormt hierin een knelpunt.
- Flexibilisering is een belangrijk thema op de lijst, waarvoor de ondernemer zichzelf doelen heeft gesteld. Ook op het gebied van personeel. Het kunnen meebewegen met de orderpositie is van groot belang. Brede inzetbaarheid van personeel is daarbij een vereiste. Niet voor niets staat de variabele inzet van personeel bovenaan, gevolgd door projectmatig werken en zelfsturende teams. De laatste twee thema's bevestigen de behoefte aan ook andere dan enkel technische competenties. Uit eerdere onderzoeken blijkt dat bedrijven competenties als probleemoplossend vermogen, het kunnen omgaan met veranderingen en het tonen van initiatief steeds belangrijker gaan vinden. Daaruit vloeit voort dat steeds meer organisaties kiezen voor het verschuiven van verantwoordelijkheden naar lagere niveaus.

- Zes op de tien bedrijven (62%) geven aan niet bekend te zijn met ecodesign. Ook de Europese richtlijn Ecodesign is bij deze groep bedrijven niet bekend. Verdere voorlichting en informatie zijn daarom noodzakelijk. FME zal met een landelijk voorlichtingsprogramma over ecodesign deze leemte wegnemen en bedrijven verder ondersteunen bij de implementatie. FME ondersteunt bedrijven om via ecodesign duurzaam concurrentievoordeel te realiseren. Dat gebeurt onder andere via rondetafelgesprekken, workshops, individueel bedrijfsadvies en advies aan brancheverenigingen.
- In ruim de helft van de gevallen worden innovaties beschermd door octrooien. Ruim een derde van de bedrijven ziet dit als effectief middel. Opvallend is dat bijna driekwart van de bedrijven aangeeft 'doorgaan met innoveren' als de beste beschermingsvorm te beschouwen om de voorsprong te behouden.

Keten

- In de technologische industrie kiezen bedrijven in toenemende mate voor open innovatie. Samenwerking met mensen buiten het eigen bedrijf in het kader van innovatie is voor een overgroot deel van de bedrijven dagelijkse realiteit. Het gericht inzetten van kennis en middelen van kennisinstellingen is van groot belang. De samenwerking met kennisinstellingen moet verder worden vergroot. Nu werkt nog maar één op de drie bedrijven samen met een hogeschool, universiteit of kennisinstituut. Het benutten en verspreiden van de beschikbare kennis moet sterk worden verbeterd, zo blijkt uit de beantwoording van de open vragen. Als het gaat om kennis, zal de aandacht moeten uitgaan naar het gericht inzetten van kennis en middelen van kennisinstellingen en moet de kennisoverdracht en implementatie verder worden bevorderd. Nog steeds worstelen wij in Nederland met het vraagstuk hoe kennis efficiënt omgezet kan worden in klinkende munt bij het bedrijfsleven. Om daadwerkelijk kennis te gelde te maken, moet het denken over de vraag goed geïntegreerd worden in de aanpak van kennisinstellingen en in het beleid van de overheid. Vraagarticulatie is

uiteeraard de taak van het bedrijfsleven, maar de verdere strategie- en beleidsvorming van kennisvalorisatie – op basis van de vraag – is (mede) een taak van kennisinstellingen. Bij voorkeur worden er per doelgroep en/of per keten (eerste-, tweede en derdelijnstoeleveranciers) analyses gemaakt van het bestaande beleid doelen vastgesteld. Aan de hand daarvan kan het gewenste beleid worden bepaald. Tenslotte moeten kennisinstellingen worden afgerekend op de samenwerking met bedrijven en het succes daarvan.

- Bedrijven hechten groot belang aan de samenwerking tussen bedrijven en beroepsopleidingen (55%).
- Van de stimuleringsregelingen die gericht zijn op het ondersteunen en bevorderen van innovaties is de WBSO (73%) de regeling waarvan verreweg het meest gebruik wordt gemaakt. Deze regeling wordt door 93% van de gebruikers gewaardeerd als 'goed tot zeer goed'. De innovatievouchers worden ook redelijk hoog gewaardeerd. Ruim 62% heeft positieve ervaringen met deze waardebon om kennis in te kopen. De gedachte dat subsidies kunnen worden vervangen door kredieten lijkt opgang te doen. Toch is dat een onterechte aanname, uit onderzoek blijkt dat subsidies en kredietverstrekking complementair zijn. Kredieten kunnen helpen bij het stimuleren van innovatie, dit hangt sterk af van de fase waarin de innovatie zich bevindt. Subsidies zijn essentieel in de onderzoeks- en ontwikkelingsfase. In de laatste fase, de fase waarin een nieuw innovatief product op de markt moet worden geïntroduceerd, zijn kredietfaciliteiten noodzakelijke instrumenten gebleken. Het is duidelijk dat al deze verschillende aspecten van het ondersteunen van innovatie, elk voor zich, van groot belang zijn voor het totaal. Het kan en mag dus niet zo zijn dat aan deze elementen wordt getornd.

- In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat de verschillende stimuleringsregelingen redelijk bekend zijn. Nationale regelingen zijn bekender dan Europese regelingen. Opvallend is dat – ondanks de veelvuldige samenwerking van bedrijven met klanten, eindgebruikers en of kennisinstellingen in het buitenland – het gebruik van Europese stimuleringsregelingen om innovatie en onderzoek te bevorderen slechts 6% bedraagt. Het ministerie van Economische zaken heeft haar beleid gericht op het realiseren van een laagdrempelig en toegankelijk instrumentarium. Belangrijk aandachtspunt daarbij is om daadwerkelijke invoering van de ‘high trust’-gedachte en het accountmanagement te realiseren. Tenslotte moet de stroomlijning en afstemming van het innovatiebeleid op regionaal, nationaal (ook tussen ministeries) en Europees niveau verder worden afgestemd. Hoe weerbarstig dit laatste punt ook mag zijn, bij het slagen hiervan zullen transparantie, focus en een grote winst in efficiency worden bereikt.

Kapitaal

- De financieringsbehoefte bij innovatie is zeer groot. Ruim de helft van de bedrijven ervaart dit als knelpunt. Om de innovaties en plannen te realiseren, bestaat bij de bedrijven een grote behoefte aan financiering. Driekwart van de bedrijven heeft een financieringsbehoefte van maximaal een half miljoen euro. De Nederlandse overheid heeft al in een vroeg stadium de noodzaak herkend om de kredietverlening aan het bedrijfsleven te ondersteunen. FME blijft aandringen op goed werkende kredietfaciliteiten en roept banken op daadwerkelijk van de regelingen gebruik te maken. Zo kan het succes van de regeling Innovatiekrediet verder worden vergroot door deze op een aantal punten aan te passen. Het percentage zou moeten worden opgehoogd van 35% naar 50% en de ondergrens verlaagd.

BIJLAGE

Onderzoeksvragen met bijbehorende antwoorden.

1. Internet-enquête Technologie en Innovatie

De internet-enquête 'Technologie en Innovatie' is in oktober 2009 uitgezet door de onderzoeksafdeling van FME. Het onderzoek is gehouden onder directeuren en R&D-managers van de bij FME aangesloten lidondernemingen. In totaal hebben 172 bedrijven deelgenomen. Deze respondenten hebben gemiddeld 105 medewerkers in dienst.

2. Verdeling deelnemende ondernemingen naar bedrijfsgrootte

	Aantal ondernemingen	Percentage
0-50 werknemers	81	47,1
51-100 werknemers	41	23,9
101-250 werknemers	36	20,9
251-500 werknemers	9	5,2
Meer dan 500 werknemers	5	2,9
Totaal	172	100,0

2A. Verdeling deelnemende ondernemingen naar hoofdactiviteit (SBI-code)

Hoofdactiviteit	Aantal ondernemingen	Percentage
Basismetaal	7	4,1
Metaalproducten	43	25,0
Machines/apparaten	50	29,0
Elektrotechniek/elektronica	16	9,3
Instrumenten/medische apparaten	16	9,3
Transportmiddelen	7	4,1
Zakelijke dienstverlening	20	11,6
Overig	13	7,6
Totaal	172	100,0

De Technische Handelsondernemingen zijn niet uitgenodigd voor dit onderzoek. Voor wat betreft de verdeling van de deelnemers aan dit onderzoek over de SBI-codes (hoofdactiviteit) kan gezegd worden dat deze redelijk lijkt op de verdeling bij de technologische industrie. De deelnemers met een hoofdactiviteit in de machines/apparaten zijn iets meer vertegenwoordigd ten opzichte van de verdeling van de totale populatie in de technologische industrie.

3. Wat is uw dominante bedrijfsstrategie?

	Aantal ondernemingen	Percentage
Kostenfocus (het leveren tegen zo laag mogelijke kosten)	15	8,7
Klantfocus (het opbouwen van een dusdanig sterke relatie met de klant dat een partnership ontstaat)	99	57,6
Productdifferentiatie (aanbieden uniek product/productkennis, moeilijk te beconcurreren)	58	33,7
Totaal	172	100,0

Om succesvol te zijn in de waardeketen is het noodzakelijk duidelijke keuzes te maken in de bedrijfsstrategie. Onderzoek (Treacey & Wiersma) heeft aangetoond dat succesvolle bedrijven zich onderscheiden door dat ze gericht een keuze maken om één van de bedrijfsstrategieën na te streven en daar de organisatie op in te richten. Het volgende onderscheid wordt gemaakt:

- **Kostenfocus:** het leveren tegen zo laag mogelijke kosten (operational excellence).
- **Klantfocus:** het opbouwen van een dusdanig sterke relatie met de klant dat een partnership ontstaat waarbij bijvoorbeeld een deel van het risico wordt gedeeld (customer intimacy).
- **Productdifferentiatie:** het aanbieden van een uniek product of unieke productkennis die door concurrenten moeilijk te beconcurreren is (product leadership).

4. Hoe belangrijk zijn onderstaande activiteiten voor uw productiviteitsontwikkeling?

A. Productinnovatie	Percentage
Niet van toepassing	5,3
1. niet van belang	3,5
2. gematigd van belang	7,1
3. gemiddeld van belang	12,4
4. van belang	32,9
5. van groot belang	38,8
Totaal	100,0

Van (groot) belang: 71,7 (afgerond 72%)

B. Vernieuwen/optimaliseren van organisatiestructuren/-processen	Percentage
Niet van toepassing	1,8
1. niet van belang	1,2
2. gematigd van belang	7,2
3. gemiddeld van belang	28,3
4. van belang	46,4
5. van groot belang	15,1
Totaal	100,0

Van (groot) belang: 61,5 (afgerond 62%)

C. Investeren in upgrading en flexibilisering personeel	Percentage
Niet van toepassing	0,0
1. niet van belang	4,9
2. gematigd van belang	14,5
3. gemiddeld van belang	26,0
4. van belang	38,8
5. van groot belang	15,8
Totaal	100,0

Van (groot) belang: 54,6 (afgerond 55%)

D. Investeren in machines / installaties / informatietechnologie	Percentage
Niet van toepassing	1,2
1. niet van belang	5,3
2. gematigd van belang	21,0
3. gemiddeld van belang	26,9
4. van belang	30,4
5. van groot belang	15,2
Totaal	100,0

Van (groot) belang: 45,6 (afgerond 46%)

5. Waar ligt de komende 5 jaar het accent voor uw bedrijf als het gaat om PRODUCTINNOVATIE?

(meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Aantal ondernemingen	Percentage deelnemers
Ontwikkeling van producten die nieuw zijn voor de markt	100	58,1
Ontwikkeling van producten die al op de markt zijn, maar nieuw zijn voor het bedrijf	64	37,2
Ontwikkeling van diensten die nieuw zijn voor de markt	31	18,0
Ontwikkeling van diensten die al op de markt zijn, maar nieuw zijn voor het bedrijf	19	11,0
N.v.t.	19	11,0

6. Waar ligt de komende 5 jaar het accent voor uw bedrijf als het gaat om vernieuwen / optimaliseren van ORGANISATIEPROCESSEN?
(meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Aantal ondernemingen	Percentage deelnemers
Ontwikkeling van nieuwe logistieke processen	63	36,6
Ontwikkeling van nieuwe methoden voor ondersteunende activiteiten voor processen	60	34,9
Ontwikkeling van nieuwe methoden voor de productie van goederen en diensten	53	30,8
N.v.t.	19	11,0

7. Waar ligt de komende 5 jaar het accent voor uw bedrijf als het gaat om FLEXIBILISERING VAN PERSONEEL?
(meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Aantal ondernemingen	Percentage deelnemers
Variabele inzet personeel	95	55,2
Projectmatig werken	47	27,3
Zelfsturende teams	47	27,3
Hoger opgeleid personeel via werving en opleiding	30	17,4
Minder managementlagen / decentraliseren	17	9,9
N.v.t.	10	5,8

**8. Waar ligt de komende 5 jaar het accent voor uw bedrijf als het gaat om
MODERNISERING VAN DE PRODUCTIE?**
(meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Aantal ondernemingen	Percentage deelnemers
Verbetering kostenstructuur/verlaging productiekosten	70	40,7
Verbetering leverbetrouwbaarheid/verkorting levertijden	68	39,5
Verbetering van kwaliteit	59	34,3
Verhoging flexibiliteit van de productiesystemen	57	33,1
Vergroting van het vermogen innovatieve producten te maken	44	25,6
Vergroting productiecapaciteit	13	7,6
N.v.t.	15	8,7

9. Welke knelpunten ervaart u om nieuwe technologieën en/of nieuwe organisatieconcepten te kunnen implementeren in uw bedrijf?
(meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Aantal ondernemingen	Percentage deelnemers
Gebrek aan capaciteit/tijd	81	47,1
Kennistekort bij (nieuwe) medewerkers	74	43,0
Gebrek aan financiële middelen/financiering	38	22,1
Gebrek aan ervaren managementteam	36	20,9
Weerstand van medewerkers	33	19,2
Gebrek aan klankbord/netwerk experts	15	8,7
Gebrek aan ondersteuning overheid	14	8,1
Niet van toepassing / geen knelpunten	19	11,0

10. Hoe belangrijk zijn onderstaande factoren voor de concurrentiepositie van uw bedrijfsvestiging?

A. Kwaliteit van producten	Percentage
Niet van toepassing	0,6
1. niet van belang	0,6
2. gematigd van belang	3,6
3. gemiddeld van belang	7,7
4. van belang	34,9
5. van groot belang	52,6
Totaal	100,0

Van (groot) belang): 87,5% (afgerond 88%)

B. Aanpassing producten aan klantwensen	Percentage
Niet van toepassing	1,8
1. niet van belang	1,8
2. gematigd van belang	5,3
3. gemiddeld van belang	14,2
4. van belang	43,2
5. van groot belang	33,7
Totaal	100,0

Van (groot) belang): 76,9% (afgerond 77%)

C. Kostprijs	Percentage
Niet van toepassing	0,0
1. niet van belang	2,4
2. gematigd van belang	11,2
3. gemiddeld van belang	35,5
4. van belang	33,7
5. van groot belang	17,2
Totaal	100,0

Van (groot) belang): 50,9% (afgerond 51%)

D. Snelle levertijd	Percentage
Niet van toepassing	0,6
1. niet van belang	2,4
2. gematigd van belang	8,9
3. gemiddeld van belang	29,8
4. van belang	39,8
5. van groot belang	18,5
Totaal	100,0

Van (groot) belang): 58,3% (afgerond 58%)

E. Innovativiteit	Percentage
Niet van toepassing	1,2
1. niet van belang	3,0
2. gematigd van belang	12,4
3. gemiddeld van belang	24,8
4. van belang	42,6
5. van groot belang	16,0
Totaal	100,0

Van (groot) belang): 58,6% (afgerond 59%)

F. Dienstverlening en service aan klanten	Percentage
Niet van toepassing	0,0
1. niet van belang	1,2
2. gematigd van belang	3,0
3. gemiddeld van belang	10,2
4. van belang	40,7
5. van groot belang	44,9
Totaal	100,0

Van (groot) belang): 85,6% (afgerond 86%)

G. Marktstrategie	Percentage
Niet van toepassing	0,0
1. niet van belang	1,8
2. gematigd van belang	10,6
3. gemiddeld van belang	32,0
4. van belang	40,2
5. van groot belang	15,4
Totaal	100,0

Van (groot) belang): 55,6% (afgerond 56%)

11. Welk percentage van uw omzet (2009) besteedt uw bedrijfsvestiging aan R&D / innovatie?

Gemiddeld % R&D	5,3%
-----------------	------

Exclusief de cijfers van een grote onderneming met praktisch alleen R&D.

12. Hoe verhoudt uw budget voor R&D / innovatie zich in 2009 t.o.v. 2008?

	Aantal ondernemingen	Percentage
Fors afgenomen	9	5,2
Afgenomen	25	14,5
Gelijk gebleven	85	49,5
Toegenomen	47	27,3
Fors toegenomen	6	3,5
Totaal	172	100,0

13. Hoeveel medewerkers (FTE's) zijn belast met R & D / innovatie?

	Gemiddeld aantal medewerkers R&D
2008	6,3
2009	6,6
2010	6,9

Exclusief de cijfers van een grote onderneming met praktisch alleen R&D.
(Gemiddeld hebben de deelnemende ondernemingen 105 medewerkers in dienst)

14. Bent u met Ecodesign bekend en hoe past u het toe bij het ontwerp van nieuwe producten of de verbetering van nieuwe producten?

Ecodesign is een integrale ontwerpactiviteit, waarbij de productontwikkelaar bij het nemen van ontwerpbeslissingen ook de gevolgen voor het milieu overweegt. Ecodesign betekent dus levenscyclusgericht denken over producten en daarin keuzes maken die het bedrijf, haar klant en het milieu ten goede komen.

	Aantal ondernemingen	Percentage
Mee bekend en wordt meestal (> 75%) toegepast	5	2,9
Mee bekend en wordt regelmatig (ca. 50%) toegepast	10	5,8
Mee bekend en wordt soms (< 25%) toegepast	19	11,0
Mee bekend, maar wordt niet toegepast	32	18,6
Niet mee bekend	106	61,7
Totaal	172	100,0

14A. Indien u Ecodesign toepast (34 ondernemingen), waar heeft dit dan toe geleid?

	Ja (%)	Nee (%)	Totaal (%)
Materiaal- en energiebesparing bij de productie	62,5	37,5	100,0
Minder manuren bij de productie	41,9	58,1	100,0
Minder energieverbruik van het product bij de klant	63,6	36,4	100,0
Betere verkoop van het product	33,3	66,7	100,0
Nieuwe producten en/of verbeterde producten	69,7	30,3	100,0
Geen zichtbare verbeteringen	31,0	69,0	100,0

15. Is uw onderneming bekend met de Richtlijn Ecodesign en heeft deze impact op uw producten ?

In Europa is de richtlijn Ecodesign voor energieverbruikende producten van kracht. Energieverbruikende producten die niet aan de richtlijn voldoen, ontvangen geen CE markering en mogen niet langer op de Europese markt worden gebracht. Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot de (geleidelijke) vervanging van de gloeilamp door spaar- of ledlampen.

	Aantal ondernemingen	Percentage
Mee bekend, maar geen impact op producten	31	18,2
Mee bekend en impact op producten	34	19,7
Niet bekend en geen impact	39	22,7
Niet bekend, maar mogelijk wel impact op onze producten	68	39,4
Totaal	172	100,0

16. Van welke beschermingsvormen voor innovaties maakt u gebruik en hoe effectief zijn deze?

A. Octrooien	Aantal ondernemingen	Percentage
Geen gebruik / n.v.t.	81	47,1
Weinig effectief	31	18,0
Effectief	52	30,2
Zeer effectief	8	4,7
Totaal	172	100,0

B. Geregistreeerde ontwerpen	Aantal ondernemingen	Percentage
Geen gebruik / n.v.t.	117	68,0
Weinig effectief	34	19,8
Effectief	21	12,2
Zeer effectief	0	0,0
Totaal	172	100,0

C. Merken	Aantal ondernemingen	Percentage
Geen gebruik / n.v.t.	80	46,5
Weinig effectief	27	15,7
Effectief	53	30,8
Zeer effectief	12	7,0
Totaal	172	100,0

D. Vertrouwelijkheidverklaringen	Aantal ondernemingen	Percentage
Geen gebruik / n.v.t.	70	40,7
Weinig effectief	39	22,7
Effectief	62	36,0
Zeer effectief	1	0,6
Totaal	172	100,0

E. Registratie bij notaris / belastingdienst	Aantal ondernemingen	Percentage
Geen gebruik / n.v.t.	144	83,7
Weinig effectief	23	13,4
Effectief	5	2,9
Zeer effectief	0	0,0
Totaal	172	100,0

F. Licenties	Aantal ondernemingen	Percentage
Geen gebruik / n.v.t.	106	61,6
Weinig effectief	22	12,8
Effectief	38	22,1
Zeer effectief	6	3,5
Totaal	172	100,0

G. Technische kopieerbeveiligingen	Aantal ondernemingen	Percentage
Geen gebruik / n.v.t.	116	67,4
Weinig effectief	31	18,0
Effectief	19	11,0
Zeer effectief	6	3,5
Totaal	172	100,0

H. Geheimhouding	Aantal ondernemingen	Percentage
Geen gebruik / n.v.t.	57	33,1
Weinig effectief	53	30,8
Effectief	59	34,3
Zeer effectief	3	1,8
Totaal	172	100,0

I. Blijven innoveren en zodoende de lead time voordelen behouden	Aantal ondernemingen	Percentage
Geen gebruik / n.v.t.	44	25,6
Weinig effectief	12	7,0
Effectief	64	37,2
Zeer effectief	52	30,2
Totaal	172	100,0

17. Wilt u bij onderstaande stellingen (over open innovatie) aangeven welke van toepassing is op uw onderneming?

Stelling 1 Open innovatie	Percentage
A. De slimste mensen op ons vakgebied werken voor ons	28,7
B. Niet alle slimme mensen werken voor ons, we moeten samenwerken met mensen buiten ons bedrijf	71,3
Totaal	100,0

Stelling 2 Open innovatie	Percentage
A. Om van R&D te profiteren moeten we nieuwe producten zelf ontdekken, zelf ontwikkelen en zelf vermarkten	56,9
B. Externe R&D kan veel waarde creëren; interne R&D is nodig om daarvan een deel voor onszelf te claimen	43,1
Totaal	100,0

Stelling 3 Open innovatie	Percentage
A. Als we iets zelf ontdekken, krijgen we dat als eerste op de markt	34,0
B. We hoeven het onderzoek niet zelf gestart te hebben om ervan te kunnen profiteren	66,0
Totaal	100,0

Stelling 4 Open innovatie	Percentage
A. Het bedrijf dat een innovatie als eerste op de markt krijgt, wint	22,2
B. Een beter business model is meer waard dan een innovatie als eerste op de markt brengen	77,8
Totaal	100,0

Stelling 5 Open innovatie	Percentage
A. We moeten ons intellectueel eigendom bewaken, opdat concurrenten niet van onze ideeën profiteren	55,7
B. We moeten profiteren van andermans gebruik van ons intellectueel eigendom, en we moeten intellectueel eigendom inkopen als het past in ons business model	44,3
Totaal	100,0

18. Hoe typeert u de markt voor uw producten en/of diensten?

A. Geografisch	Aantal ondernemingen	Percentage
Lokaal	1	0,6
Regionaal	2	1,2
Nationaal	30	17,4
Europees	43	25,0
Mondiaal	96	55,8
Totaal	172	100,0

B. Grootte marktaandeel (bij benadering)	Aantal ondernemingen	Percentage
Minder dan 5%	58	33,7
Tussen 5 en 25%	66	38,4
Tussen 25 en 50%	27	15,7
Meer dan 50%	21	12,2
Totaal	172	100,0

C. Aantal concurrenten	Aantal ondernemingen	Percentage
0	1	0,6
1 – 5	53	30,8
6 – 10	57	33,1
11 – 15	16	9,3
15 – 20	6	3,5
> 20	39	22,7
Totaal	172	100,0

19. Hoe verwacht u dat uw markt zich in de komende 2 jaar zal ontwikkelen?

	Aantal ondernemingen	Percentage
Sterk krimpend (meer dan – 15%)	9	5,2
Krimpend (tussen – 15 en – 5%)	31	18,0
Ongeveer stabiel (tussen – 5 en 5%)	75	43,6
Groeiend (5 tot 15%)	48	27,9
Sterk groeiend (meer dan 15%)	9	5,2
Totaal	172	100,0

20. Is er sprake van samenwerking op de volgende gebieden?

	Ja, nationaal %	Ja, internationaal %	Nee n.v.t %	Totaal %
Samenwerking in onderzoek & ontwikkeling met hogescholen	41,5	7,9	50,6	100,0
Samenwerking in onderzoek & ontwikkeling met universiteiten	30,1	15,7	54,2	100,0
Samenwerking in onderzoek & ontwikkeling met kennisinstututen als TNO, Deltares, ECN, NLR of Marin	35,2	6,7	58,1	100,0
Verticale allianties in ketens met toeleveranciers en afnemers	30,1	37,4	32,5	100,0
Horizontale allianties met concurrenten, bijv. om gezamenlijk een standaard neer te zetten	12,1	14,6	73,3	100,0
Gebruik maken van octrooien en licenties van andere partijen	4,2	16,3	79,5	100,0
Samenwerking met eindgebruikers/klanten, door creatief de wensen en ideeën voor innovaties te onderzoeken	32,9	52,1	15,0	100,0

21. Maakt u gebruik van onderstaande regelingen/instrumenten van de overheid? En wat zijn uw ervaringen met deze regelingen/instrumenten?

A. Syntens (strategisch innovatieadvies)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	81	47,1
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	81	47,1
Onbekend met de regeling	10	5,8
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 81 ondernemingen		
Zeer slecht	0	0,0
Slecht	2	2,5
Matig	33	40,7
Goed	43	53,1
Zeer goed	3	3,7
Totaal	81	100,0

B. Enterprise Europe Network (netwerk om partners en/of kennis te vinden)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	4	2,3
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	133	77,4
Onbekend met de regeling	35	20,3
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 4 ondernemingen		
Zeer slecht	2	50,0
Slecht	0	0,0
Matig	1	25,0
Goed	1	25,0
Zeer goed	0	0,0
Totaal	4	100,0

C. BBMKB (borgstellingsfaciliteit MKB / bedrijfsfinanciering voor risicokapitaal)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	9	5,2
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	139	80,8
Onbekend met de regeling	24	14,0
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 9 ondernemingen		
Zeer slecht	3	33,3
Slecht	2	22,2
Matig	1	11,2
Goed	3	33,3
Zeer goed	0	0,0
Totaal	9	100,0

D. Groeifaciliteit (overheidsgaranties voor risicokapitaal voor MKB)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	8	4,7
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	143	83,1
Onbekend met de regeling	21	12,2
Totaal	165	100,0
Ervaringen van de 8 ondernemingen		
Zeer slecht	2	25,0
Slecht	3	37,5
Matig	3	37,5
Goed	0	0,0
Zeer goed	0	0,0
Totaal	8	100,0

E. Garantie ondernemingsfinanciering (GO, overheid staat mede garant bij leningen)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	7	4,1
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	143	83,1
Onbekend met de regeling	22	12,8
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 7 ondernemingen		
Zeer slecht	2	28,6
Slecht	2	28,6
Matig	3	42,8
Goed	0	0,0
Zeer goed	0	0,0
Totaal	7	100,0

F. EIB (leningen via Europese Investeringsbank)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	8	4,7
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	137	79,6
Onbekend met de regeling	27	15,7
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 8 ondernemingen		
Zeer slecht	2	25,0
Slecht	3	37,5
Matig	2	25,0
Goed	1	12,5
Zeer goed	0	0,0
Totaal	8	100,0

G. Innovatievouchers (waardebon voor kennis)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	61	35,5
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	102	59,3
Onbekend met de regeling	9	5,2
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 61 ondernemingen		
Zeer slecht	3	4,9
Slecht	3	4,9
Matig	17	27,9
Goed	31	50,8
Zeer goed	7	11,5
Totaal	61	100,0

H. WBSO (Wet Bevordering Speur- en Ontwikkelingswerk)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	125	72,7
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	43	25,0
Onbekend met de regeling	4	2,3
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 125 ondernemingen		
Zeer slecht	1	0,8
Slecht	1	0,8
Matig	7	5,6
Goed	68	54,4
Zeer goed	48	38,4
Totaal	125	100,0

I. Innovatiekrediet (gunstige lening voor innovatie)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	10	5,8
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	141	82,0
Onbekend met de regeling	21	12,2
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 10 ondernemingen		
Zeer slecht	2	20,0
Slecht	2	20,0
Matig	1	10,0
Goed	5	50,0
Zeer goed	0	0,0
Totaal	10	100,0

J. IPC (Innovatie Prestatiecontract)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	21	12,2
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	126	73,3
Onbekend met de regeling	25	14,5
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 21 ondernemingen		
Zeer slecht	4	19,0
Slecht	1	4,8
Matig	2	9,6
Goed	10	47,6
Zeer goed	4	19,0
Totaal	21	100,0

K. Pieken in de Delta	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	13	7,6
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	132	76,7
Onbekend met de regeling	27	15,7
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 13 ondernemingen		
Zeer slecht	5	38,4
Slecht	3	23,1
Matig	3	23,1
Goed	2	15,4
Zeer goed	0	0,0
Totaal	13	100,0

L. Andere subsidies vanuit uw provincie (anders dan Pieken in de Delta)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	23	13,4
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	123	71,5
Onbekend met de regeling	26	15,1
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 23 ondernemingen		
Zeer slecht	2	8,7
Slecht	6	26,1
Matig	5	21,7
Goed	8	34,8
Zeer goed	2	8,7
Totaal	23	100,0

M. Innovatieprogramma's (zoals Water, Food&Flowers, Point One, Automotive, etc.)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	15	8,7
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	131	76,2
Onbekend met de regeling	26	15,1
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 15 ondernemingen		
Zeer slecht	2	13,3
Slecht	1	6,7
Matig	4	26,7
Goed	6	40,0
Zeer goed	2	13,3
Totaal	15	100,0

N. Research for SME organisations (voorheen Collective Research / Europees)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	5	2,9
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	137	79,7
Onbekend met de regeling	30	17,4
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 5 ondernemingen		
Zeer slecht	3	60,0
Slecht	0	0,0
Matig	2	40,0
Goed	0	0,0
Zeer goed	0	0,0
Totaal	5	100,0

O. Research for SME's (voorheen CRAFT / Europees)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	9	5,2
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	133	77,3
Onbekend met de regeling	30	17,4
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 9 ondernemingen		
Zeer slecht	3	33,3
Slecht	3	33,3
Matig	1	11,1
Goed	2	22,3
Zeer goed	0	0,0
Totaal	9	100,0

P. Eureka of Eurostars (Europees)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	10	5,8
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	132	76,8
Onbekend met de regeling	30	17,4
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 10 ondernemingen		
Zeer slecht	3	30,0
Slecht	0	0,0
Matig	2	20,0
Goed	3	30,0
Zeer goed	2	20,0
Totaal	10	100,0

Q. 7° Kaderprogramma (KP7 / FP7 / Europees)	Aantal ondernemingen	Percentage
Ondernemingen die er gebruik van maken	11	6,4
Ondernemingen die er geen gebruik van maken / n.v.t.	129	75,0
Onbekend met de regeling	32	18,6
Totaal	172	100,0
Ervaringen van de 11 ondernemingen		
Zeer slecht	2	18,2
Slecht	2	18,2
Matig	3	27,3
Goed	3	27,3
Zeer goed	1	9,0
Totaal	11	100,0

22. FME wil graag weten wat voor uw bedrijf van belang is in de regio. Wilt u bij de volgende thema's aangeven of deze knelpunten opleveren in uw provincie of gemeente?

A. Loket voor ondernemers	Aantal ondernemingen	Percentage
Is een knelpunt	12	7,0
Goed geregeld in mijn provincie of gemeente	25	14,5
Niet relevant voor mijn bedrijf	66	38,4
Geen mening	69	40,1
Totaal	172	100,0

B. Stimuleren van ondernemerschap	Aantal ondernemingen	Percentage
Is een knelpunt	24	14,0
Goed geregeld in mijn provincie of gemeente	21	12,2
Niet relevant voor mijn bedrijf	68	39,5
Geen mening	59	34,3
Totaal	172	100,0

C. Herstructurering bedrijfsterreinen	Aantal ondernemingen	Percentage
Is een knelpunt	37	21,5
Goed geregeld in mijn provincie of gemeente	25	14,5
Niet relevant voor mijn bedrijf	63	36,7
Geen mening	47	27,3
Totaal	172	100,0

D. Duurzaamheidsbeleid- ondersteuning	Aantal ondernemingen	Percentage
Is een knelpunt	15	8,7
Goed geregeld in mijn provincie of gemeente	13	7,6
Niet relevant voor mijn bedrijf	59	34,3
Geen mening	85	49,4
Totaal	172	100,0

E. Ondersteuning van innovaties (al dan niet via Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen)	Aantal ondernemingen	Percentage
Is een knelpunt	25	14,5
Goed geregeld in mijn provincie of gemeente	19	11,0
Niet relevant voor mijn bedrijf	42	24,4
Geen mening	86	50,1
Totaal	172	100,0

F. Ondersteuning van samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen	Aantal ondernemingen	Percentage
Is een knelpunt	28	16,3
Goed geregeld in mijn provincie of gemeente	37	21,5
Niet relevant voor mijn bedrijf	40	23,3
Geen mening	67	38,9
Totaal	172	100,0

G. Ondersteunen van samenwerking tussen bedrijven en beroepsopleidingen	Aantal ondernemingen	Percentage
Is een knelpunt	36	20,9
Goed geregeld in mijn provincie of gemeente	58	33,7
Niet relevant voor mijn bedrijf	25	14,5
Geen mening	53	30,9
Totaal	172	100,0

H. Verstrekken van vergunningen	Aantal ondernemingen	Percentage
Is een knelpunt	34	19,8
Goed geregeld in mijn provincie of gemeente	52	30,2
Niet relevant voor mijn bedrijf	34	19,8
Geen mening	52	30,2
Totaal	172	100,0

I. Oplossen van problemen waar bedrijven tegenaan lopen (ombudsmanfunctie)	Aantal ondernemingen	Percentage
Is een knelpunt	25	14,5
Goed geregeld in mijn provincie of gemeente	8	4,7
Niet relevant voor mijn bedrijf	44	25,6
Geen mening	95	55,2
Totaal	172	100,0

23. Wilt u bij de volgende onderwerpen aangeven waar volgens u primair de uitvoering en verantwoordelijkheid moet liggen?

A. Verstrekken van subsidies voor innovatie	Aantal ondernemingen	Percentage
Nationale overheid	154	89,5
Provincie	16	9,3
Gemeente	2	1,2
Totaal	172	100,0

B. Herstructurering van bedrijventerreinen	Aantal ondernemingen	Percentage
Nationale overheid	6	3,5
Provincie	69	40,1
Gemeente	97	56,4
Totaal	172	100,0

C. Stimuleren van duurzaam ondernemen	Aantal ondernemingen	Percentage
Nationale overheid	138	80,2
Provincie	23	13,4
Gemeente	11	6,4
Totaal	172	100,0

D. Optreden als "launching customer" voor nieuwe technologie	Aantal ondernemingen	Percentage
Nationale overheid	129	75,0
Provincie	30	17,4
Gemeente	13	7,6
Totaal	172	100,0

E. Stimuleren van ondernemerschap	Aantal ondernemingen	Percentage
Nationale overheid	113	65,7
Provincie	36	20,9
Gemeente	23	13,4
Totaal	172	100,0

F. Stimuleren van samenwerking tussen bedrijven en de onderwijsinstellingen	Aantal ondernemingen	Percentage
Nationale overheid	73	42,5
Provincie	63	36,6
Gemeente	36	20,9
Totaal	172	100,0

G. Garantierегeling voor ondernemers die geraakt zijn door de kredietcrisis	Aantal ondernemingen	Percentage
Nationale overheid	134	77,9
Provincie	24	14,0
Gemeente	14	8,1
Totaal	172	100,0

24. Welke knelpunten ervaart u als het gaat om FINANCIERING van innovatie?

(meerdere antwoorden waren mogelijk)

Van alle respondenten geeft 52% aan knelpunten te ervaren. In de kolom percentage staat het percentage van alle respondenten (n = 172) en tussen haakjes het percentage bedrijven dat knelpunten ervaart ten opzichte van alle bedrijven die een knelpunt ervaren (n = 89).

	Aantal ondernemingen	Percentage deelnemers n = 172 (n = 89)
Geen knelpunten / niet van toepassing	83	48,3
Ontwikkelingskosten leggen een te groot beslag op eigen werkkapitaal	33	19,2 (37,1)
Verschillende financieringsmogelijkheden zijn onvoldoende bekend	30	17,4 (33,7)
Financiers zijn niet bereid risicovolle projecten te financieren	27	15,7 (30,3)
Financiers hebben onvoldoende kennis van de markt (banken, venture capital, informal investors)	21	12,2 (13,7)
De externe financieringsmogelijkheden zijn te beperkt	14	8,1 (15,7)
Anders	6	3,5 (6,7)

25. Hoe groot is uw financieringsbehoefte voor innovatie (in de komende 2 jaar)?

	Aantal ondernemingen	Percentage
0 - < 50.000 euro	41	23,8
50.000 - < 100.000 euro	26	15,1
100.000 - < 250.000 euro	27	15,7
250.000 - < 500.000 euro	33	19,2
500.000 - < 1.000.000 euro	19	11,0
1.000.000 - < 1.500.000 euro	12	7,0
1.500.000 - < 2.000.000 euro	2	1,2
> 2.000.000 euro	12	7,0
Totaal	172	100,0

26. Wat moet er volgens u gebeuren om innovatie in Nederland te bevorderen ? (meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Aantal ondernemingen	Percentage deelnemers
Gericht inzetten van kennis en middelen van kennisinstellingen	101	58,7
Subsidieregeling voor innovatieve bedrijven	84	48,8
Minder regelgeving	74	43,0
Financiële ondersteuning bieden bij onderzoek gericht op productietechnologie	68	39,5
Lagere belastingdruk	57	33,1
Bevorderen kennisoverdracht en implementatie	57	33,1
Subsidieregeling voor na- en bijscholing medewerkers	56	32,6
Kredietregeling voor investeringen	49	28,5
Overheid als "launching customer"	36	20,9
Initiëren sectorspecifiek innovatiefonds	24	14,0
Meer exportondersteuning	22	12,8
Grootschalige overheidsinvesteringen	15	8,7
Anders, te weten	8	4,7